ЗАШТО ТАЈНЕ СТАРИХ ВРЕМЕНА И НАРОДА КОЈИ НАМ ПРЕТХОДЕ ОСТАЈУ НЕОДГОНЕТНУТЕ, УПРКОС БРОЈНИМ ПУТОКАЗИМА

Свети мач као оса света

Словени се у историји нису појавили ниоткуд. Напротив, имали су веома сложену етногенезу, кроз различита времена и просторе, и кроз сопствене историјске традиције, настављајући се, без сумње, и на традиције келтске, илирске, надасве скитске. Везе између племена и народа, земаља и континената, дубоке су и недовољно истражене, док се наводи класичних писаца, средњовековних летописаца, старих скриба и ерудита, одбацују као фантастични или произвољни, чак и по цену објашњења до крајности апсурдних. Историја је пустоловина и прави истраживач у њој мора бити храбар, отворен и за непредвидљиве исходе

Пише: Борис Над

Још велики географ Клаудије Птолемеј (II век наше ере) помиње „Sclaviniae". Он бележи, изричито, именом и Србе, као и римски историограф Плиније Старији (23-79), те још један велики римски картограф, Помпоније Мела, такође из I века нове ере.

ИМЕНА: СРБИ ПЛИНИЈА И ПТОЛЕМЕЈА

Према Клаудију Птолемеју, Срби су живели од Кераунијских планина све до реке *Rha* (Волге): „Између Кераунског горја и реке Ра /смештени су/ Оринеји и Вали и Срби.” Изнад Кавказа ка Каспијском мору, пише Плиније Старији, станују Срби: „
A
Cimmerio
accolunt
Maeotici
,
Vali
,
Serbi
,
Zingi
,
Psesii
.”
(„Поред Кимерана станују Меотици, Вали, Срби, Зинги, Псеси.”) И Помпоније Мела смешта их негде у област Закавказја, поред Кимеријског Босфора (данас Азовско море) — област коју су раније, давно, настањивали Кимеријци, непознат и древан народ, све док их одатле нису потиснули Скити.

Случајна подударност, настала услед сличности имена различитих, иначе несродних народа? Тешко да ће бити тако. „Име Срб налазимо код Плинија (79. г.н.е.) и Птолемеја (161. г.н.е.) као име једног српско-сарматског народа између Закавказја и Доњег Подунавља”, читамо, у књизи *Српске старине*, Александра М. Петровића. „Чисти облик Серби, Сирби, познат је преко неког грчког географа и остао је да до сада готово стереотипно стоји поред старијег скитско-грчког Сармат, или Венд, Трибал, Спор, Сигин, чија је познатост оскудна у старини.”

То су најстарији, нама познати, наводи словенског и српског имена.

Сви они потичу из антике. Оставићемо овом приликом по страни расправу да ли је старије српско или словенско име. Али у књизи проф. др Момира Јовића *Срби пре Срба* тврди се и следеће: „Позната *Ксант ос стела* из Ликије, датирана 2.800 година пре Христа, писана је на српском језику. Страбон (63. пре Христа – 24. после Христа) наводи да су Хелени, кад су дошли у те пределе југозапада Мале Азије, око XVI-XV века, затекли име реке: Србица, име града: Срб – које су они заменили са Ксантос, како се и данас зову овај град и река.” (Страбон каже: „*Ка к о су реку Ксант Србица називали раније...* ”)

И даље: „Античка област Ликија, према свом имену, ипак нема никакву лексичку основу у грчком језику. (...) На Балкану, у Крајини (...), познат је градић Срб, у области Лике. Раније се Уна, пре свог латинског имена, звала: Србица. Отуд Срб на Србици.”

КО ЈЕ БИО АТИЛА, ВОЂА ХУНА?

Наводи који звуче узнемирујуће, па и сасвим невероватно. Они, међутим, ни у познијим вековима, нису ретки. Историја, онако како је учимо, с њеним датумима и народима, миграцијама, освајањима и сеобама, обилује празнинама, често и наказним нелогичностима. Ко су били Венети, о којима говори Тацит у *Германији*, ко Сармати а ко Скити, чије обичаје и племена онако подробно описује Херодот? Где су се, у доба „Велике сеобе”, налазили већ тада многољудни Словени, сем на Карпатима или у Полесју, и на који начин су, преко ноћи, ишчезли исто тако многољудни Скито-Сармати,

који, од тог времена, скоро престају да се помињу по хроникама и летописима? Најзад, ко су били Хуни које је предводио Атила образујући царство које је обухватало и Северну Италију и Кипар? „Варварин" Атила, који је је располагао бродовљем и који је ковао и сопствени новац. Чак ни у опису који нам је оставио ромејски изасланик Приск — који је 448. године учествовао у византијском царском изасланству на Атилин двор — Атила не делује варварски, дивље ни нечовечно.

Руски историчар А. Ф. Вељтман је, у студији *Атила и Русија IV и V века* (Москва, 1858)*,* идући трагом открића свог претходника, руског историчара Јурија Венелина, изнео сензационалну тврдњу: да се иза имена Хуна заправо крије рана Кијевска Русија оног доба: „J
.
Венелин, не гледајући на историју туђим очима и површно, сазнаје да су сви обичаји такозваних Хуна, исконски обичаји Руса и то је тако очигледно — у пријему посланика, у њиховим претходним преговорима са бојарима у посланичкој соби, у
начину клањања
и доношења
дарова
цару и затим
ц
а
рици, у
њиховом позиву на обед у гостинску собу, у обичају доношења
царског пехара
од стране послуге и уопште у обредима гошћења — да се XVII век од V века разликује само по детаљима у описивању."

Како је могуће да су ове чињенице промакле толиким другим читаоцима и коментаторима Присковог дела а да и сам Приск пропушта да нас подробније обавести о народима Атилиног, хунског царства? Он није увек поуздан као сведок: прелазећи Дунав он чак и не каже којим језиком говори локално становништво. За Атилину жену каже да се зове „Церка", али то, како примећује Вељтман, „без сумње није лично име већ *црца* (од царица)". Неки од неспоразума које доживљава делују комично: „На крају се појавио Хара Мурин"
,
извештава Приск. „Чудан по изгледу и оделу, по гласу и покретима, он је мешао у свом говору романски, хунски и готски језик и све уморио смехом". Али, „Г. Гизо је веома исправно приметио, да тај
Мурин
није био ништа друго до арлекин. Приск није схватио комедију и прихватио је за истински догађај Муриново јадиковање што је одвојен од своје
голубице

(
Columbina
).” (А. Ф. Вељтман).

СКИТИ, САРМАТИ, СЛОВЕНИ... СРБИ

Археолог Станко Трифуновић, у предавању *Словени живе у Панонији још од античког доба* , помиње тзв. Појтингерову карту:

„(...) Настала вероватно у IV веку, а у себи садржи податке из ранијих периода, на једном свом делу који се односи на простор горње Тисе, има убележене Венеди–Сармате. Још од I века Венеди је уобичајен назив за Словене. То би значило да Словени и Сармати у то време живе помешани на поменутом простору, или да се Словенима додаје име Сармати зато што живе у Сарматији, великом пространству средње и источне Европе кога су Римљани тако звали.”

У спису већ поменутог ретора Приска описује се, такође, и становништво Баната и Бачке — сарматски Лимиганти — становништво које не говори „ни хунски ни готски, ни грчки ни латински”. Приск пропушта да именује ово становништво, али, како то примећује Трифуновић, оно очигледно поседује све особине словенског живља:

„Првенствено, то је положај насеља који се увек односи на места поред река или осталих вода, а са тим у вези је и типично словенска сналажљивост на води. Прављење мостова, сплаварење и вожња моноксилима је упадљива разлика у односу на све номаде

који у различитим епохама живе заједно са Словенима.”

Подсетимо се да је то приближно две стотине година пре датума који је „званична” историја узела као датум прве појаве Словена и Срба на просторима Балкана. Аргументи који звуче убедљиво премда противурече оним који су данас још увек важећи као историјске истине.

Занимљиви су и описи које нам је оставио Амније Марцелин (или Маркелин, јер је пореклом био Грк из Антиохије), војсковођа императора Јулијана (упамћеног, од хришћана, као Апостата, Отпадник). Непун век раније од Приска (358. година) он војује у Банату, против сарматских Лимигината, чији назив у ствари значи исто што и *граничар, крајишник* .
И његов опис у потпуности подржава тезу да је већ тада један део становништва Баната и Бачке – онај који он назива „ропским Сарматима” — био словенски: они ратују с мачевима, штитовима и копљима, живе у земуницама и колибама, а своја насеља подижу близу вода и вешти су у прављењу чамаца и лађа. Говоре језиком различитим од тзв. „Слободних Сармата”. „На основу успостављене археолошке везе између несумњиво словенских налазишта V–VII века са оним касноантичким, може се рећи да су Лимиганти били Словени.” (Станко Трифуновић:
Насеља Лимигината и Словена у Банату и Бачкој
).

АРЕЈЕВ МАЧ, ОКРЕНУТ НАПРЕД

Овде – подвуцимо то – није у питању једино етногенеза ни прапостојбина Словена, а тиме и Срба, и њихова слабо позната историја, премда то и даље остају нека од кључних

питања нашег идентитета, на које савремена археологија и историја немају убедљиве одговоре. Везе између племена и народа, земаља и континената, дубоке су и недовољно истражене, док се наводи класичних писаца, средњевековних летописаца, старих скриба и ерудита, одбацују као фантастични или произвољни, и по цену објашњења која су лишена смисла, или чак до крајности апсурдна.

Легенде и митови садржани у старим хроникама, легендарно порекло народа које је преношено с колена на колено, и само каткад записивано, древна имена народа, места и земаља, ма колико деловали фантастично, измаштано, никад нису доконе измишљотине скриба, географа и летописаца, и у њима је увек скривен макар делић истине.

Сарматски ратници били су и римски најамници. Они су као плаћеници ишли све до Британије, и део њих је тамо, без сумње, остао и после пропасти Римског Царства. Скити су, према Херодоту, обожавали Арејев мач, „свети мач" — мач усправно пободен у земљу и ритуално поливан крвљу, коме су жртвовани заробљеници и који је, по свој прилици, оличавао самог бога рата (Ареја, Јару у Словена). И код историјских Сармата срећемо истоврстан култ. Није ли то исти онај „мач у камену" из келтског циклуса о краљу Артуру, који су сарматски легионари донели у Британију? Тај ће се мач, познат старима а онда изгубљен, нешто касније наћи у рукама самог Атиле, и то „окренут напред" — ка Западу. Забележено је и да је Атила, једном приликом, рекао: „У знак победе, Бог ми је дао (у наслеђе) свети Арејев мач. Тај мач поштује се код скитских царева, као посвећен Богу рата. У старим временима он ишчезава, али данас је опет окренут *напред*".

ЦРЊАНСКИ: ВЕЗЕ МЕЂУ ЗЕМЉАМА И НАРОДИМА

Те су везе, међутим, бескрајно сложене, још у тако давној прошлости, и представљају прави изазов за сваког истраживача: оне подсећају на мрежу која је исплетена преко читавог континента. Бројни су, тако, и у давно доба, трагови о древној свести Шкота о сопственој постојбини на истоку, у далекој Скитији: почев од записа у летописима и хроникама, све до историчара XIX века, за које је то још увек очигледна ствар.

„Куриозитет је да су већ хроничари средњег века приметили то”, пише Милош Црњански, који се, боравећи у Британији, интензивно занимао за везе између Балкана и Британије, још од праисторије. „Ти хроничари су заступали тезу да је становништво британских острва пореклом из Скитије, данашње Русије, и са Истока. У такозваној *Англосаксонској хроници* каже се да су преисторијски становници британских острва пореклом из Арменије. Исидор из Севиље, у VI веку, каже да су преисторијски становници Шкотске, *Picti*, дошли из Скитије. *Bede*, у својој историји англијског народа, и англијске цркве, понавља Исидора. Каже: *„Cente Pictorum de Scythia*.” (Милош Црњански: *Британско–балканске везе: Везе у преисторији*). Позитивистичка наука прошлог века их је најпре одбацивала, па игнорисала, да би их, најзад, почела узимати у обзир.

Али, када је реч о дубоким везама између Британије и Балкана, Црњански најпре указује на „топонимију која несумњиво сећа на скитска, илирска, вендска, имена места”.

Та имена места подсећају на прастаре путоказе кроз простор и време, будући да се она најспорије мењају: „Ево каква сам имена налазио у археологији Шкотске, Енглеске, Ирске, Велса, у келтска и античка времена, и на античким географским картама британских острва: Liig, Varar, Cenen, Drem, Murav, Cegin, Cethen, Don, Limina, Voyan, Vechan, Lagan, Tama, Idris, Lab, Ultava, Thaya, Malena, Machno, Nen, Vedra, Sochan, Prosen, Braid, Iscir, Tuessis, Bar, Bach, Dobronos, Bingos, Peukh, Oboka, Tolka, Stour, Waya, Thamesis, Nith, Buna, Mur, Derwent, Ram. А у именима потока, на пример: Tromie, Malkie. И за основца у археологији та имена морају бити запрепашћујуће славофона.”

„Славофона”, јер се Словени у историји нису појавили ниоткуд, већ су, напротив, имали изузетно сложену етногенезу, кроз различита времена и просторе, и сопствене историјске традиције, настављајући се, без сумње, и на традиције келтске и илирске и, надасве, скитске:

„Келтски корени у називу свих тих река, у Европи, из преисторије, сами по себи можда и не би били толико чудновати за нас, као субстрат. Оно што је зачуђујуће, то је њихова јака славофоност. Ако се уз та имена река на британским острвима (нарочито у Шкотској) просто испишу имена наших река, уопште славенских река, почев од Херодота, резултат је још чуднији. Ister, са Boristhenes, са Tanais, са Don, налазе се и у Шкотској. Ево, на пример, како имена наших река стају поред ових на британским острвима из келтског доба: Mur, Sora, Kokra, Sutla, Sana, Una, Korana, Idris, Soča, Dragona, Drava, Dobra, Koritnjača, Krka, Koruna, Arsa, Vipava, Lika, Cetina, Ukrina, Spreča, Lim, Drim, Isker, Osma, Vid, Lab, Karaš, Tamna, Pek, Morača, Bojana, Vardar, Nis, Buna. Сва су келтског имена и порекла.”

ВЕНДСКИ КОРЕНИ: ОД БРИТАНИЈЕ ДО РУСИЈЕ

Везе су бескрајне и дубоке, дубље него што то савремена археологија и историја могу да нам објасне, или макар само претпоставе. Кретања народа, племена и ратничких дружина, замршено је, ширење културних утицаја, наслеђа народа и њиховог порекла, још и више. Ево једног примера: „Занимљиво је кретање народа које античке карте имају под именом: *Boii*. Прво их налазимо тамо где су данас Лужички Срби, затим у Чешкој и дуж Дунава, затим и на Рајни, најзад, у оном делу Француске, које се звало
Pays
de

Bush
. Са њима су и Медули, који су, сасвим сигурно, Венди.” (М. Црњански).

Занимљиво би било пратити и кретање народа који је познат под именом Венди, Венеди, Венети (у Тацита) — Немци и данас Лужичке Србе зову Вендима а њихов језик „*Wendisc h* ”.
Још Херодот помиње (В)Енет на Јадрану (данашњу Венецију), који је у његово доба припадао земљи скитских Сигина.

Да су Венди Словени или прото-Словени, данас је мање више прихваћено. Њихови трагови сежу од Балтика на северу до Јадрана на југу, од Сарматије на истоку до Бретање и Британије на крајњем западу континента. Из њиховог имена се изводи и име Вана, (најстаријих богова у скандинавијској митологији), име Варјага, руских Вјатича, итд. Али ми још увек веома мало знамо о њима, и о наслеђу које су нам они оставили.

Ми, уопште, веома мало знамо о себи. Питања су безбројна и вапијућа, али су ретка слободна и смела истраживања, и истраживачи, који ће на себе преузети терет ризика.

Историја је пустоловина, у којој ништа није извесно, а то је и њено истраживање, које води непредвидљивим исходима. **<**